

PETAR KAČAVENDA

Prilog pitanju odnosa Komande bosanskih četnika i Vrhovne komande Draže Mihailovića (1942)

U ovom prilogu biće reči o organizacionim problemima koji su postojali u odnosima između komandi bosanskih četničkih jedinica i Vrhovne komande Draže Mihailovića. Bosanski četnici su u toku rata 1941—1945. godine bili sastavni deo četničkog pokreta Draže Mihailovića. Međutim, u organizacionom pogledu oni su imali određenu samostalnost. Ta samostalnost se ogleda u načinu postavljanja komandanata četničkih jedinica. Uspostavivši kontakte sa Dražom Mihailovićem i priznavši ga za svog vrhovnog komandanta, bosanski četnici su jedinstveno istupali u zahtevima da i ubuduće oni sami odlučuju u izboru i postavljanju svojih starešina, posebno komandanata četničkih jedinica u Bosni, kao što su to činili i u vreme kada još nisu bili uspostavili veze sa četničkom Vrhovnom komandom. Iz takve težnje komandanata četničkih jedinica u Bosni i nastojanja Draže Mihailovića da posredstvom svojih oficira, koje je kao delegate Vrhovne četničke komande slao u Bosnu, on odlučuje o postavljanju komandanata i drugih vojnih starešina četničkih jedinica u Bosni, iskrasao je sredinom 1942. godine spor koji je sve do juna 1943. godine bio prisutan u odnosima Komande bosanskih četnika i Vrhovne komande Draže Mihailovića.

Proces povezivanja četničkih jedinica i stavljanje istih pod komandu Draže Mihailovića, otpočeo je istovremeno sa njihovim stvaranjem 1941. godine. Posredstvom svojih oficira Milivoja Nedeljkovića i Perhineka, Draža Mihailović je u decembru 1941. godine stupio u vezu sa grupom oficira bivše jugoslovenske vojske koji su bili predviđeni za rukovodioce četničkog pokreta u Crnoj Gori. Nedeljković i Perhinek preneli su direktivno pismo Draže Mihailovića generalu Blažu Đukanoviću, oficirima Đorđiju Lašiću i Pavlu Đuri-

šiću, kojim im je dato uputstvo kako da organizuju četničke jedinice. Ovim četničkim komandantima u februaru 1942. godine pridružio se i Bajo Stanišić, kao i znatan deo oficira jugoslovenske vojske. Oni su u početku organizovali četničke vojne jedinice i držali se pasivno prema okupatoru objašnjavajući narodu da su i oni za borbu protiv okupatora, ali da za borbu još nije vreme. Usled porasta partizanskih snaga krajem 1941. godine i sve šireg uticaja NOP u narodu, a naročito među omladinom, došlo je početkom 1942. godine do povezivanja četnika sa okupatorom u Crnoj Gori i njihove zajedničke borbe protiv partizanskih snaga.

U težnji da međusobno poveže četničke jedinice u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i njihovu aktivnost usmeri u borbi protiv NOP-a, Draža Mihailović je maja 1942. godine sa svojom Vrhovnom komandom došao u Sandžak na planinu Zlatar, gde ga je dočekao oficir Petar Bačović sa 300 četnika iz Bosne. Iz Sandžaka Draža Mihailović je prešao u okolinu Šahovića (Crna Gora) a zatim u Mojkovac, da bi 10. juna 1942. godine stigao u Podgoru kod Žabljaka. Ovaj put Draži Mihailoviću i Vrhovnoj komandi otvorio je okupator drugom i trećom ofanzivom protiv Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije. Dolazak u krajeve u kojima su se u prvoj polovini 1942. godine odigravali najznačajniji događaji u Jugoslaviji, omogućilo je Vrhovnoj četničkoj komandi da stupi u neposrednu vezu sa komandantima četničkih jedinica Crne Gore, Hercegovine i Bosne i da direktno utiče na sprovođenje svoje politike u odnosima sa okupatorima i u borbi protiv NOP-a. U Podgori se Draža Mihailović zadržao oko mesec dana, a zatim je 13. jula 1942. godine stigao u Hercegovinu u mesto Avtovac i smestio se u Zimonjića kulu. Do dolaska Draže Mihailovića u Avtovac već su bili sklopljeni sporazumi između četničkih jedinica i italijanskih snaga o međusobnoj saradnji protiv NOP-a. Sporazum u Crnoj Gori od 24. juna 1942. godine potpisali su guverner Crne Gore Pircio Biroli i komandant četničkih jedinica Crne Gore Blažo Đukanović, a pregovore o legalizaciji četničkih jedinica u okupiranoj zoni Italije, vodili su izaslanici Draže Mihailovića pri italijanskim komandama.

Sporazumom između Italije i NDH, zaključenim u Zagrebu 19. juna 1942. godine, Italija se obavezala da će napustiti teritoriju NDH, koju je držala pod okupacijom; da će 10. jula 1942. godine u pola noći civilnu vlast predati vlastima NDH i da će do kraja avgusta iste godine svi njeni garnizoni u Hercegovini napustiti ovu teritoriju, osim garnizona u Mostaru i jedne artiljerijske grupe u Trebinju, koja će osiguravati Dubrovnik. Što se četnika tiče, zaključeno je da oni moraju priznati i poštovati vrhovnu vlast NDH.¹⁾ Ovaj sporazum ubrzao je aktivnost četničkih komandi sa teritorije koja se nalazila pod okupacijom Italije da što pre regulišu svoje odnose sa Italijanima. U isto vreme sporazum je uneo nemir među četnike i izazvao bojazan kod četničkog vođstva, jer bi odlazak Italijana iz tih krajeva otežao rad četničkih organizacija, koje su nastale i izgrađivale se uz pomoć italijanskih oružanih snaga. O tome piše delegat Draže Mihailovića za Hercegovinu i istočnu Bosnu Dobrosav Jevđević komandantu Prvog bataljona Gatačkog vojno-četničkog odreda: ... »Ugovorom s Italijom ostajemo i dalje u saradnji s njihovom oružanom snagom i imamo od njih pristanak da i dalje daju

¹⁾ Arhiv Vojnoistorijskog instituta — (u daljem tekstu A. V. I. I.). k. 228, 48/3-1; BiH — X — 55.

snabdevanje za celu našu truppu do 1 januara iduće godine. Da bi odnosi bili snošljiviji, mi ćemo tražiti da se hrvatski garnizoni ne smiju pojačati, da Ustaše ne smiju ni zaviriti u našu zonu²⁾ ... a u zamenu mi smo spremni da ne napadamo hrvatsku vojsku, da se držimo mirno, da suzbijamo komunizam i održavamo poredak...»³⁾

U toku juna 1942. godine, četnička komanda za Hercegovinu i istočnu Bosnu po nalogu Draže Mihailovića otpočela je pregovore s Italijanima u cilju potpune legalizacije četničkih jedinica. Izaslanici Draže Mihailovića pri italijanskim komandama i komandanti četničkih jedinica: Dobrosav Jevđević, Ilija Trifunović-Birčanin, Petar Baćović, Momčilo Đujić, Petar Samardžić i drugi, sproveli su politiku saradnje četničkog pokreta s italijanskim okupatorom. O svim razgovorima koje su ovi, a i drugi četnički predstavnici, vodili s Italijanima bio je upoznat Draža Mihailović. Tako je o razgovoru Petra Baćovića s Italijanima Ilija Trifunović u pismu od 16. jula 1942. godine obavestio Dražu Mihailovića: ... »Vaš izaslanik, a moj prijatelj Pero Baćović izvršio je misiju koju ste mu poverili na veoma spretan, ozbiljan i savestan način. Zaista niste mogli naći podesnijeg za ovaj posao...«⁴⁾ O pregovorima koje je vodio s Italijanima Petar Baćović je obavestio Dražu Mihailovića pismom od 16. juna 1942. godine: ... »Svi četnički odredi na teritoriji Hercegovine legalizovani su kod Italijana; dobijaju hranu, oružje i municiju; platu ne primaju samo im se po neki put u vidu pomoći dodeljuju manje svote novca. Brojno stanje organizovanih četnika na teritoriji Hercegovine iznosi od 6—7 hiljada — naoružanje pušaka oko 6000 komada sa dosta automatskog oružja...«⁵⁾

Do sredine juna 1942. godine i četnički odredi sa teritorije Bosne sklopili su ugovore sa vlastima NDH o međusobnoj saradnji protiv NOP-a.⁶⁾

Dolaskom Draže Mihailovića u Āvtovac, održan je 13. jula 1942. godine u Zimonjića kuli sastanak četničkih komandanata, kome su prisustvovali: Ilija Trifunović-Birčanin, Petar Baćović, Dobrosav Jevđević, Pavle Đurišić, Milorad Popović, Pop Perišić, Kapetan Ivanišević, Milan Šantić i Zaharije Ostojić, načelnik štaba Vrhovne četničke komande. Kao što se vidi, ovoin sastanku su prisustvovali gotovo svi najvažniji četnički komandanti. To je omogućilo Draži Mihailoviću da postavi niz pitanja koja su bila u centru aktivnosti četničkog pokreta. Među njima po svom značaju za četnički pokret izbili su u prvi plan: dalji odnosi sa italijanskim okupatorom, borba protiv NOP-a i organizaciona pitanja. U vezi sa pomenutim pitanjima jednoglasno je odlučeno: da se nastavi sa organizovanjem i učvršćenjem četničkih formacija u cilju uspješnije borbe protiv partizana da svoje akcije koordiniraju sa akcijama italijanskih okupatora i da što je moguće bolje »iskoriste« italijanske okupatore u borbi protiv partizana.

²⁾ Četničkom zonom u italijanskoj interesnoj zoni smatrala se sva teritorija istočno od linije Stolac—Nevesinje—Ulog—Kalinovik. Posebnim ugovorom između četnika i Italijana zaključeno je da u ovu zonu ne mogu ulaziti ni ustaše ni domobrani (A. V. I. I., BiH — X — 6055).

³⁾ A. V. I. I., BiH — 55.

⁴⁾ Izdajnik i ratni zločinac Draža Mihajlović pred sudom, Stenografske beleške, Beograd, 1946, 435 (u daljem tekstu: Izdajnik D. M. pred sudom).

⁵⁾ Isto, 435.

⁶⁾ Opširnije o saradnji četnika i vlasti NDH vid. Petar Kačavenda, *Saradnja četnika i ustaša u Bosni 1942 godine*, *Vojnoistorijski glasnik*, br. 5/1966, 39—54.

U cilju dalje organizacione izgradnje i povezivanja četničkih vojnih formacija, na sastanku je izvršena raspodjela rukovodećih mesta na koja su postavljeni najpoverljiviji Dražini komandanti. Za komandanta četničkih jedinica Dalmacije, Like i zapadne Bosne postavljen je Ilija Trifunović-Birčanin, a kapetan Ivanišević za načelnika njegovog štaba. Za komandanta četničkih jedinica Hercegovine i istočne Bosne Petar Bačović, za komandanta četničkih jedinica Crne Gore do Nikšića Pavle Đurišić, a za komandanta četničkih jedinica koje su se nalazile na teritoriji stare Crne Gore Bajo Stanišić. Đurišić i Stanišić su stavljeni pod komandu Blaža Đukanovića, koji je još krajem 1941. godine postavljen za komandanta svih četničkih odreda Crne Gore.⁷⁾

Postavljanjem četničkih komandanata za pojedine krajeve na sastanku u Avtovcu, izvršeno je objedinjavanje i stavljanje četničkih jedinica pod komandu Draže Mihailovića i data su uputstva za dalju vojno-političku aktivnost četničkog pokreta u borbi protiv NOP-a.

Postavljanje Ilije Trifunovića-Birčanina za komandanta Dalmacije, Like i zapadne Bosne značilo je stavljanje svih četničkih odreda koji su se nalazili na tim teritorijama pod komandu tog štaba. Birčaninov štab formiran je u vreme kada je već postojao »Glavni štab bosanskih četnika«. Zbog postojanja ta dva štaba u leto 1942. godine nastao je spor oko pitanja nadležnosti u postavljanju komandanata četničkih odreda na teritoriji Bosne.

Pitanje postavljanja i smenjivanja starešina bosanskih četničkih odreda prvi put je u početnoj i nedovoljno definisanoj formi postavljeno početkom juna 1942. godine. U vezi sa novom situacijom, koja je nastala posle potpisivanja sporazuma sa vlastima NDH i organizacionim pitanjima o kojima je reč, održana je 7. juna 1942. godine u s. Javorani, srez Kotor Varoš, konferencija predstavnika četničkih odreda sa leve i desne strane reke Vrbaša, kojoj su prisustvovali: komandant odreda »Borija« Radosav Radić sa načelnikom štaba Svetom Mitrovićem, Vladan Vidović, Milan Stanković, bataljon »Petar Mrkonjić«, Dragoljub Šatora bataljon »Karađorđe«, Stanko Grabovac bataljon »Tankosić«, komandant odreda »Manjača« Vukašin Marčetić, Jovan Mitić, Branislav Lazičić, Vojin Jović, komandant bataljona »Kočić« Uroš Drenović, komandant »Gvozdenog bataljona« Mitar Trivunčić i komandant bataljona »Obilić« Lazar Tešanović, koji je kao domaćin otvorio konferenciju.⁸⁾

Referat o razvoju borbe protiv partizana i o četničko-ustaškim sporazumima podneo je advokatski pripravnik Branislav Lazičić, koji je upoznao skup sa do tada potpisanim sporazumima sa vlastima NDH. Posle izlaganja i diskusije o ovoj tački, doneta je odluka da i ostali četnički odredi sklope sporazume sa NDH čime je skup u Javoranima označio početak organizovane saradnje četničkih organizacija sa ustašama.

Na ovom sastanku rešeno je da se sledeća konferencija održi 21. juna 1942. godine u Jošavci, na kojoj bi učestvovali i predstavnici četničkih odreda sa Ozrena i Majevice i »... da se prepis zapisnika pošalje Vrhovnoj

⁷⁾ Izdajnik D. M. pred sudom, 30, 31.

⁸⁾ A. V. I. I., BiH — X — 511, Zapisnik sa konferencije.

četničkoj komandi u Srbiju sa referatom o našim problemima, a ujedno da se zatraže iz Srbije ljudi sposobni za vojne instruktore i to prvenstveno po redu iz Bosanske krajine. . .«⁹⁾)

Navedenom odlukom komandanti četničkih jedinica zapadne Bosne priznali su Vrhovnu komandu Draže Mihailovića, a sebe i svoje odrede smatrali su sastavnim delom četničkog pokreta Draže Mihailovića. Međutim, u sagledavanju odnosa komandi bosanskih četnika i Vrhovne komande Draže Mihailovića, karakterističan je deo citirane odluke, kojom se traže sposobni ljudi iz Srbije za vojne instruktore sa zahtevom da prvenstveno budu iz Bosanske krajine, a zatim iz drugih delova Bosne i Jugoslavije. Stav da pošlata oficiri budu Bosanci, proizišao je, između ostalog, iz težnje četničkih komandanata da obezbede autonomnost u vođenju politike na svojoj teritoriji, što bi im obezbedilo održanje stečenih pozicija, od kojih su imali velike lične, prvenstveno materijalne koristi Očekivali su istovremeno da uspostavljanjem buržoaske vlasti posle rata imaju obezbeđene položaje i veći uticaj u vođenju državne politike. Naime, bosanski četnici su idejno težili takvoj srpskoj državi, u kojoj bi Bosna imala svoju autonomiju sa gospodarenjem bosanskih Srba u toj autonomiji. Takvu velikosrpsku politiku zagovarali su gotovo svi komandanti četničkih odreda u Bosni. Ta svoja shvatanja jasnije su formulisali krajem 1942. godine o čemu će biti reči.

Formiranjem Glavnog štaba bosanskih četnika na konferenciji koja je održana 21. jula 1942. godine u mestu Jošavka istočno od Banja Luke, kojoj su prisustvovali predstavnici četničkih odreda Bosanske krajine i centralne Bosne, bilo je otvoreno pitanje nadležnosti prilikom postavljanja i smenjanja četničkih starešina. Za komandanta ovog štaba izabran je Radosav Radić, a za članove: Luka Radić, komandant pozadine, Vasilije Lalić, pomoćnik komandanta, Mirko Tatić, Mirko Džombić, Jovo Lakić, dr Branislav Lazičić i dr Mihajlo Stakić.¹⁰⁾

Kao što se vidi, Glavni štab bosanskih četnika formiran je 22 dana pre postavljanja Birčanina za komandanta četničkih odreda Dalmacije, Like i Bosne. Iz toga proizlazi da su četnički odredi na teritoriji zapadne Bosne u isto vreme bili pod komandom Radićevog i Birčaninovog štaba. Tim se postavljalo pitanje ko je nadležan da postavlja komandante i članove štaba pojedinih jedinica, da li Glavni štab bosanskih četnika ili Vrhovna komanda Draže Mihailovića. Ovo pitanje je i najviše uzbuđivalo komandante četničkih odreda u Bosni, jer su od načina njegovog rešenja zavisili i njihovi položaji i stečene pozicije i materijalne koristi.

Ilustracije radi navešćemo samo neke podatke iz kojih se vidi koliko su materijalnu korist imali četnički komandanti od ekonomske saradnje sa NDH i Nemcima. Pored vojnih akcija, u kojima su posle sklapanja sporazuma otvoreno učestvovali zajedno sa nemačkim i ustačko-domobranskim snagama, četnici su za račun Nemaca i NDH vršili otkup stočne hrane, životnih namirnica, obezbeđivali puteve, mostove, eksploataciju drveta i obavljali druge poslove. Svi ti poslovi išli su preko Glavnog štaba bosanskih četnika, koji je uz pomoć komandanta odreda i svojih predstavnika ispunjavao zah-

⁹⁾ Isto.

¹⁰⁾ A. V. I. I., K. 78, R. br. 41/9-1; BiH — X — 521, 573.

teve i molbe Nemaca i ustaša. Tako su Radosav Radić, Uroš Drenović, Vu-kašin Marčetić, Lazar Tešanović i drugi na svojim teritorijama, na zahtjev Nemaca i vlasti NDH, vršili otkup zobi i druge stočne hrane.¹¹⁾

Osim toga, Marčetić je obezbedio radnu snagu i izvestan broj struč-
njaka koji su za račun ustaša uspostavljali telefonsko-telegrafske linije Ba-
njaluka—Sitnica—Ključ¹²⁾, a vojvoda majevićki, Radivoje Kerović, na zahtev
Nemaca, obezbedio je put Bijeljina—Zvornik. U pismu Drinskom četničkom
bataljonu od 8. avgusta 1942. godine Kerović naređuje, između ostalog:
»Mišljenja sam da bi hitno trebalo za sada osloboditi put Bijeljina—Zvornik
i popraviti porušeni most, jer taj je put potreban Nemcima koji kategorički
traže da se to u interesu mira odmah učini. Radi toga pozivam vas da mi
najdalje do nedelje 9. o. m. podnesete izveštaj o učinjenom kako bi mogao
blagovremeno izvestiti nemačku komandu.«¹³⁾

Osim tih usluga, četnici su pružali ustašama i Nemcima pomoć i pri-
likom eksploatacije drveta. Posle prvih neuspelih pregovora, vođenih u av-
gustu i septembru 1942. godine sa predstavnicima NDH, posredstvom Nema-
ca postignut je sporazum između Glavnog štaba bosanskih četnika i vlasti
NDH o isporuci drveta iz rejona Teslica.¹⁴⁾ O ovom sporazumu Radosav Ra-
dić je obavestio komandanta Bataljona »Tankosić«, čiji su četnici bili odre-
đeni da obezbede eksploataciju drveta: »Potpisanim ugovorom između četni-
čke komande »Borja« sa jedne i hrvatskih vojnih vlasti i uprave destilacije
drveta s druge strane, u tački 5 predviđeno je da Komanda bosanskih čet-
ničkih odreda izda odobrenje da li da se drvo pusti ili ne, te na osnovu toga
naređujem: 1. Destilaciji drveta saopštite da se za svaki prostorni metar
drveta prilikom izvoza ima da plati za balvane 30 kuna (trideset kuna), a
za cepanice po 20 kuna.«¹⁵⁾

Na traženje Nemaca i komandant četničkog odreda »Kočić«, Uroš
Drenović, pružio je pomoć drvarskom trgovcu u Banjaluci Viti Latiću da
isporuči 3000 kubnih metara okruglog drveta, koje su kod njega naručili
Nemci.¹⁶⁾ I Štab ozrenskih četničkih odreda na pregovorima u komandi Ne-
mačke feldžandarmerije u Sarajevu sporazumeo se sa firmom »Holzbauwerke
Zavidovići« o isporuci drveta.¹⁷⁾

Za sve te usluge četnici su dobijali novac, oružje i municiju u ma-
njim količinama. Pošto je naoružanje bilo jedan od osnovnih problema sa
kojim su se četnici suočavali, jer je u prvom redu zavisilo od pomoći Ne-
maca i NDH, Radosav Radić je zahtevao u uputstvima koje je slao potčinje-
nim komandama da u radu i saradnji sa Nemcima i NDH insistiraju uglav-
nom na tome »da se prvenstveno dobije oružje i municija, jer im je potreb-
na za borbu protiv partizana (komunista)«. ¹⁸⁾ Neosporno je da su Nemci pru-
žali četnicima pomoć, bilo direktno, bilo posredstvom NDH, ali sve do izvesne

¹¹⁾ A. V. I. I., BiH — X — 711; BiH — X — 557, *Pismo kapetana Vurjaneka Vukašinu Marčetiću.*

¹²⁾ A. V. I. I., BiH — X — 679, *Pismo Građevnog ureda iz Banjaluke komandantu četničkog odreda »Manjačas, Marčetiću od 21. jula 1942. godine.*

¹³⁾ A. V. I. I., BiH — X — 6070.

¹⁴⁾ A. V. I. I., BiH — X — 862, 530, 536.

¹⁵⁾ A. V. I. I., BiH — X — 560.

¹⁶⁾ *Orhiv radničkog pokreta*, 15775, X, 14—29, telegram Valtera (Josip Broz Tito) Moskva.

¹⁷⁾ A. V. I. I., BiH — X — 909.

¹⁸⁾ A. V. I. I., BiH — X — 862, 530, 536, 711, 909, 6070; *Arhiv radničkog pokreta*, 15775, X, 14—29; 15826, XII, 14—15.

granice, pri čemu su se uvek rukovodili momentanom situacijom, polazeći pri tome prvenstveno od svojih vojno-političkih interesa i potrebe održanja pozicija NDH, na koju su se oslanjali u obezbeđivanju svojih interesa.¹⁹⁾

Ekonomskom saradnjom sa ustašama četnički komandanti su se koristili ne samo iz političkih razloga, tj. za zajedničku borbu protiv NOP-a, već i za lično bogaćenje. Navešćemo nekoliko primera iz kojih se vidi način bogaćenja većine četničkih starešina. Četnički komandant Tode Budić iz Skender—Vakufa, koristeći se čvrstom vezom koju je imao sa ustašama, stekao je znatno bogatstvo. On je ustašama prodavao sir, stoku i druge namirnice, i za taj novac kupovao žito, koje je narodu preprodavao po trostruko većoj ceni. Osim toga, kupovinom livada, prodajom sena, skupljanjem poreza od naroda tobože za račun četničkog pokreta, kao i drugim zelenišnjem, ovaj četnik se toliko obogatio da je u Skender—Vakufu imao šest kuća a u selu Šolaji trećinu zemlje.²⁰⁾ Drugi četnik, Todica Mitrović, politički predstavnik četničke organizacije »Kočić«, jedan od potpisnika sporazuma između četnika i ustaša u Mrkonjić—Gradu, takođe se obogatio. Koristeći se svojim položajem, Mitrović je preprodavao gas i so, prikupljao stare jugoslovenske novčanice od naroda da ih zameni u Banjaluci za kune i prisvajao taj novac; takođe je prisvajao i deo novca i namirnica koje su Nemci davali za četnike i uzimao veći deo nagrade koju su četnici dobijali za uhvaćene partizane. On se toliko obogatio da je izazvao zavist kod ostalih četnika, koji su ga u svađi oko deobe novca dobijenog od Nemaca i NDH — ubili.²¹⁾

U nastojanju da svoje služenje ustašama što bolje iskoriste za političke ciljeve, a i za svoje lične, četnici su težili da unovče sve što se moglo unovčiti, pa i uhvaćene partizane. O tome satnik Ante Žičarić, zapovednik ustaške bojne, u pismu od 28. maja glavaru Glavnog stožera ustaške vojnice u Zagrebu, o utiscima koje je stekao iz razgovora s Drenovićem, između ostalog, kaže: »Za uhvaćene vođe partizana traže od nas otkupninu, a i novac za pripomoć, pa iz toga vidim, da bi se novcem mnogo toga dalo postići . . . Mišljenja sam da moraju postojati posebne novčane navjere (krediti) za obavještenja, jer sam ustanovio da većinu četničkih voda možemo za novac ili bilo kakvu uslugu kupiti. . .«²²⁾

Znajući to, vlasti NDH su i tim putem pored ostalih, težile da što bolje iskoriste četnike za odbranu NDH, koja je sve snažnijim razvojem oslobodilačke borbe bila ozbiljno ugrožena. S druge strane, četnici su očekivali da će u saradnji sa NDH i Nemcima i uz pomoć njihovih oružanih snaga razbiti oružani ustanak i ugušiti NOP.²³⁾

¹⁹⁾ A. V. I. I., BiH — X — 534.

²⁰⁾ *Istorijski arhiv KPJ*, t. 1, knj. 2, 367 i 368.

²¹⁾ Isto.

²²⁾ *Istorijski arhiv KPJ*, t. 1., knj. 2, 283—284.

²³⁾ Na sastanku u zgradi Velike župe u Banjaluci, 15. juna 1942. godine, zamenik komandanta četničkog puka »Mañjača« Branko Petrović u prisustvu dr Oskara Turine, opunomoćenika vlade NDH, dr Petra Gvozdića, velikog župana Velike Zupe Sane i Luke, stožernika Mirka Beljana, Viktora Novaka, oružničkog pukovnika, Jakova Džala, izaslanika Ustaške nadzorne službe i Ivana Rajića, natporučnika, dao je izjavu i predloge koji glase: »Mi strogo postupamo protiv partizana i svakog koga uhvatimo dojavimo i predajemo hrvatskim vlastima na postupak. Kako u našem puku imade ljudi iz svih sela poznamo čitavo žiteljstvo i znamo za svakoga da li je partizan ili nije. Stoga predlažem: . . . 4. Da se svim hrvatskim i njemačkim operativnim jedinicama dodeli jedan naš poverenik koji pozna ljude u selima u kojima se momentano vodi akcija čišćenja. Taj naš poverenik pokazati će odnosnim vojnim vlastima sve partizane i njihove pomagače u tim selima da budu predvedeni zaslužnoj kazni. . .«

Konačno molim da se ta moja izjava i ti moji predlozi predlože nemačkom generalu u Banjoj Luci, sa molbom da se sa njima suglasi. . .« (A. V. I. I., BiH — X — 670).

Ranije smo istakli da je Radosav Radić izabran za komandanta Glavnog štaba bosanskih četnika, međutim u sklopu odnosa koji su postojali između komandanata četničkih odreda, Radić je imao samo moralni autoritet i služio je kao zajednički predstavnik četničkih odreda u regulisanju njihovih odnosa sa vlastima NDH i nemačkim okupatorom, dok su komandanti četničkih odreda i dalje bili samostalni u komandovanju svojim jedinicama i vođenju akcija protiv partizanskih snaga. U knjizi *Kako su komunisti dograbili vlast u Jugoslaviji*, koja je objavljena u Londonu 1964, dr Živko Topalović, u toku rata član četničkog Nacionalnog komiteta, ističe da se u Bosni pred kraj 1942. godine znalo da, pored vlade generala Nedića, u Srbiji ima svoje gerilske odrede ministar jugoslovenske vlade Draža Mihailović, koji nije hteo »principijelno priznati nikakvu autonomnu narodnu vojsku i njevu samostalnu komandu u Bosni. . .« Ova tvrdnja Topalovića o vremenu kada se u Bosni saznalo za Dražu Mihailovića nije tačna. O njemu se u Bosni saznalo ranije. Na sastanku predstavnika četničkih odreda u Javorinama, o čemu je bilo reči, komandant bataljona »Kočić« Uroš Drenović upoznao je skup da je »... odmah u početku i prvi slao svoje kurire u Srbiju. . .« i da mu je Vrhovna komanda Draže Mihailovića naredila da »radi sporazumno sa fašistima, ja sam to i radio jer sam dobio takva uputstva. . .« Topalovićeva tvrdnja da Draža Mihailović nije hteo priznati »nikakvu autonomnu narodnu vojsku« ne odgovara činjeničnom stanju. Postavljanjem Birčanina za komandanta četničkih jedinica Dalmacije, Like i zapadne Bosne i Petra Baćovića za komandanta istočne Bosne i Hercegovine do reke Neretve na sastanku u Avtovcu 13. jula 1942. godine, on je samim tim bosanske četnike smatrao sastavnim delom »jugoslovenske vojske u otadžbini«. Draža Mihailović je, prema tome, želeo i nastojao da bosanske četnike stavi pod komandu stručnih oficira, a time i pod svoju komandu. Međutim komandanti četničkih odreda bili su odlučno protiv toga. U razgovoru sa delegatima koje je Draža Mihailović slao u Glavni štab bosanskih četnika oni su isticali da priznaju Dražu Mihailovića za svog komandanta, ali žele da zadrže svoju vojsku pod svojom komandom. Prvi razgovori o tim problemima vođeni su u avgustu 1942. godine sa izaslanikom Draže Mihailovića potporučnikom dr Milanom Dukićem, koji je dobio zadatak da obiđe četničke odrede u Bosni i da se upozna sa njihovim radom. Dukić je prvo posetio istočnu Bosnu, a potom je zajedno sa Stevanom Botićem 18. avgusta 1942. godine krenuo u Glavni štab bosanskih četnika, koji se nalazio u mestu Lipje. Po dolasku u Glavni štab bosanskih četnika, 21. avgusta 1942. godine održan je sastanak kome su, pored članova Glavnog štaba, prisustvovali dr Milan Dukić, Stevan Botić i major Slavko Vranješević, Dražin delegat pri četničkim odredima u predelu planine Manjača. Na sastanku su razmatrana pitanja koja su se odnosila na četničke organizacije u Bosni i na odnose Glavnog štaba bosanskih četnika i Vrhovne komande Draže Mihailovića. O razgovorima koje su Dražini delegati vodili sa članovima Glavnog štaba bosanskih četnika na sastanku u Lipju dr Milan Dukić je 22. septembra 1942. godine poslao izvještaj Draži Mihailoviću iz kojeg ćemo citirati onaj deo koji se odnosi na Glavni štab bosanskih četnika i njegove odnose sa Vrhovnom komandom Draže Mihailovića: »... Na dan 21. avgusta sam stigao u Lipje gde je glavni štab. Taj glavni štab koji je osnovan pre jedno dva meseca, osnovan je po pričanju njegovih članova iz razloga što nisu imali veze sa Dangićevim štabom. Članovi štaba sa Radićem na čelu boje se mnogo

Stevana Botića i bili su ga pozvali na konferenciju kojoj sam prisustvovao i ja sa majorom Vranješevićem. Na toj konferenciji oni su se saglasili da neka ostane i glavni štab čiji će reon biti Trebava, Ozren i Borja, a isto tako da ostane i Glavni štab čiji reon neka ostane istočna Bosna. Zatim će Stevan Botić prikupiti svoje pristalice komandante bataljona, a glavni štab svoje, te će izabrati jedinstveni štab, kome će biti komandant ili Stevan Botić ili Rade Radić, a jedan od njih koji ne bude izabran za komandanta biti će poslat kao savetnik g. ministru za bosanske stvari. I glavni štab priznaje g. ministra, ali smatraju da g. ministar nema pravo da sam postavlja komandante, nego tek po njihovom predlogu i to mogu biti samo bosanci. Posle te konferencije Stevan Botić se vratio sa majorom Vranješevićem u Čivčije... Članovi Glavnog štaba osim dr Lazičića iz Banjaluke i dr. Stakića nisu od nikakve vrednosti. Komandant Rade Radić bivši partizanski komandir Jošavske čete, poklao je partizane u Jošavci i prišao četnicima.²⁴⁾ Covek seoski trgovac, niske kulture...»²⁵⁾

Kao što se vidi iz dela izveštaja dr Milana Dukića na sastanku u Lipju bilo je odlučeno da Stevan Botić i Rade Radić formiraju jedinstven štab. To formiranje trebalo je da se izvrši na zajedničkoj konferenciji, kojoj bi prisustvovali predstavnici četničkih odreda pod komandom Stevana Botića i predstavnici onih četničkih odreda koji su se nalazili pod komandom Radićevog štaba. Međutim, predviđena konferencija nije mogla da se održi, kako je bilo dogovoreno, pa, prema tome, ni formiranje jedinstvenog štaba usled teške situacije u kojoj su se našli četnički odredi u Bosni u jesen 1942. godine.

Na ovom sastanku u Lipju, u vezi s odnosima Glavnog štaba bosanskih četnika i Vrhovne komande Draže Mihailovića, Rade Radić je Milanu Dukiću izjavio da članovi Glavnog štaba bosanskih četnika priznaju ministra »jugoslovenske vojske u otadžbini«, ali smatraju da bez njihove saglasnosti Draža Mihailović nema pravo da sam postavlja komandante i da postavljeni komandanti obavezno moraju biti Bosanci. Ovim stavom su članovi Glavnog štaba priznali pravo Draži Mihailoviću da postavlja komandante, ali su istovremeno stavili do znanja da bez njihove saglasnosti ne može biti nikakvih promena u rukovodstvu četničkih organizacija u Bosni. Sastanak u Lipju je poslednji sastanak na kome je istican ovaj stav, jer kasnija gledišta bosanskih četničkih komandanata u mnogome su se razlikovala od ovih iznetih u Lipju.

Posle sastanka u Lipju, na razne položaje u četničkim vojnim organizacijama oficiri su postavljeni posredstvom Komande bosanskih četničkih odreda.²⁶⁾ Ilustracije radi navešćemo dokumenat iz kojeg se vidi način postavljanja oficira koje je Draža Mihajlović slao u Bosnu sa zadatkom da Uredbu

²⁴⁾ Aprila meseca 1942. godine Radosav Radić je sa svojim četnicima iznenada noću napao partizansku bolnicu 4. odreda u Jošavci, u kojoj se, među ranjenicima, nalazio i dr Mladen Stojanović, narodni heroj, organizator i rukovodilac oružane borbe na Kozari. Tom prilikom četnici su sve ranjenike poklali, a Mladena su povelili sa sobom da bi ga nešto kasnije posle zverskog mučenja ubili. Zajedno sa Petrom Aleksićem, trgovcem iz Jošavke ubio je Radeta Ličinu, političkog komesara 4. odreda, Rajka Bosnica, sekretara Oblasnog komiteta SKOJ-a za srednju Bosnu, kao i narodnog heroja Zdravka Čelara.

²⁵⁾ A. V. I. I., BiH — W — 40.

²⁶⁾ Od kraja avgusta 1942. godine umesto naziva Glavni štab bosanskih četnika upotrebljavan je nezvaničan naziv Komanda bosanskih četničkih odreda. Zvanična promena naziva Glavni štab bosanskih četničkih odreda, u naziv Komanda bosanskih četničkih odreda, izvršena je na međuodredskoj konferenciji koja je održana u Kulašima, srez Prnjavor.

o organizaciji vojnih jedinica, koju je izdala Vrhovna četnička komanda, sprovedu među bosanskim četnicima. U naređenju komandantu četničkog odreda »Kočić« Urošu Drenoviću, od 12. oktobra 1942. godine, br. 156, komandant Komande bosanskih četničkih odreda Radosav Radić piše: »Pešadijski major Slavko Vranješević upućen je od strane ministra vojske i mornarice u otadžbini u Bosansku Krajinu u cilju stvaranja organizacije prema određenim uputstvima. Pošto se major brat Vranješević javio ovome štabu naređujem:

Da major brat Vranješević, a u vezi sa današnjom situacijom, treba odmah da uzme pod svoju komandu grupu odreda »Manjača« i »Kočić« i da sa njima sada tamo preduzme akcije (protiv partizana — PK).

U svome radu on se mora osloniti na pomoć i saradnju svih potčinjenih komandira grupe manjačkog puka i odreda »Kočić«, a ovim komandirima naređujem da moraju njegove naredbe da izvršavaju.

Ovo važi za sve jedinice koje se nalaze na ovoj operativnoj teritoriji a takođe i za pojedine grupe jedinica dok operacije traju, a u koliko one nisu u sastavu puka »Manjača« i odreda »Kočić«.

Major brat Vranješević dužan je da redovno šalje izveštaje ovoj komandi, kojoj je on potčinjen, (podvukao—PK), i dužan je da se stara da odredi »Manjača« i »Kočić« budu upoznati sa svim naređenjima koja daje ova komanda.»²⁷⁾

Iz navedenog dokumenta jasno se vidi da je bivše jugoslovenske oficire koje je Draža Mihailović slao u Bosnu u cilju organizovanja bosanskih četnika u redovne vojne jedinice i pružanja stručne vojne pomoći četničkim odredima na pojedina rukovodeća mesta postavljao komandant Komande bosanskih četničkih odreda. Ovo pitanje postavljanja četničkih starešina, a posebno komandanata četničkih odreda, temeljitije je pretresano na Prvoj međudredskoj konferenciji bosanskih četničkih odreda, koja je održana od 1. do 11. decembra 1942. godine u selu Kulašima, srez Prnjavor.

Pobede Narodnooslobodilačke vojske u drugoj polovini 1942. godine, stvaranje velike oslobođene teritorije, sazivanje AVNOJ-a i osuda četnika Draže Mihailovića i izbegličke jugoslovenske vlade, koju su izrekli u Bihaću narodni predstavnici, zatim uspesi antihitlerovske koalicije i povoljni razvoj događaja u svetu ubrzali su proces izolovanja četnika od naroda. I zaostalo seljaštvo u planinskim predelima već je moglo da se uveri u to da je politika četničkog vođstva izdajnička. Dobrovoljno prilaženje NOP-u iz onog dela seljaštva koje je bilo pod četničkim uticajem sve je više sužavalo bazu četničkom pokretu, koji je krajem 1942. u Bosni preživljavao dukobu krizu. Odras toga stanja bila je konferencija četničkih odreda Bosne u Kulašima. Prema dnevnom redu, konferencija je trebalo da posveti pažnju mnogim problemima koji su postojali u četničkoj organizaciji Bosne. Konferenciji u Kulašima prisustvovali su gotovo svi komandanti odreda i većina članova štaba komande bosanskih četničkih odreda: Radosav Radić, komandant Komande

²⁷⁾ A. V. I. I., BiH — X — 573, Zapisnik sa konferencije u Kulašima.

bosanskih četničkih odreda; Luka Radić, komandant pozadine; Vasilije Lalić, pomoćnik komandanta, članovi štaba komande bosanskih četničkih odreda; Mirko Topić, Mirko Džombić, Jovo Lakić i Branislav Lazičić. Od komandanata odreda prisustvovali su: prota Savo Božić, komandant odreda »Trebava«, Lazar Tešanović, komandant odreda »Obilić«, major Slavko Vranješević, vojni stručnjak, Rajko Mišić, oficir za vezu između Draže Mihailovića i Komande bosanskih četničkih odreda, Ilija Malić, delegat odreda »Borja«, Stevan Botić, delegat odreda »Trebava«, Mirko Đukanović i Branko Jeremić predstavnici četničkog odreda »Majevica«, Mihailo Stakić, delegat Zeničkog četničkog odreda, Vidović, pravni referent odreda »Borja«. Komandanta odreda »Manjača« Vukašina Marčetića zastupao je na sastanku Branislav Lazičić. Cvijetin Todić, komandant odreda »Ozren« nije prisustvovao zbog situacije na pl. Majevici i borbe sa partizanima. Konferenciju je otvorio Radosav Radić.²⁸⁾ Diskusije i predlozi komandanata i zaključci konferencije istakli su borbu protiv NOP-a, odnose četnika i ustaša i organizaciona pitanja kao osnovna tri problema o kojima se najviše raspravljalo. O uzrocima poraza i neuspjeha u borbi protiv partizana pojedini komandanti su iznosili i prave razloge. Između ostalog, bilo je ovakvih mišljenja: »Vrlo je nezgodna borba protiv komunista, jer naš čovek, težak, često puta kaže kako ću se ja boriti protiv braće?«. I dalje: »Mi četnici demoralisani smo kao saveznici ustaša i Nemaca, a to tako da i London sam hvali partizane, a ne nas četnike. Mi smo silom prilika sklopili ugovore o primirju...« Učesnici konferencije su isticali, takođe, kao razlog neuspjeha četničke organizacije bezbrižan život dobrog dela četničkih starešina, koji su posle potpisivanja sporazuma sa ustašama veći deo vremena provodili u gradu i šetnji sa ustašama. Pojedinci su smatrali da neuspjeha treba tražiti i u potčinjavanju četničkih jedinica nemačkim komandama. Zbog svega toga Lazić, Lazičić i drugi neki komandanti predlagali su da se revidira odnos sa ustašama i Nemcima. Između ostalog, Lazičić je o tome rekao i ovo: »Trebalo bi da mi revidiramo svoj odnos prema Hrvatima i Nemcima. Ako bi savezničke trupe uskoro došle u naše krajeve, moglo bi se da prigovori da smo mi bili saveznici i saradnici neprijatelja, već samim tim što ih nismo napali, nama je cilj da u času sloma imademo što više oružja u svojim rukama pa bi bilo potrebno da već sada počnemo razoružavati manje hrvatske posade i oduzimati od njih oružje, jer će ga oni u protivnome slučaju prosto predati u ruke komunista«. Ovom mišljenju pridružio se i Mirko Đukanović, ali je napomenuo da bi morali čekati »ako bi radili u duhu naređenja brata Draže Mihailovića«. Protiv razoružanja manjih domobranskih posada bio je i prota Savo Božić, koji je naglasio da bi takav poduhvat u tom času značio avanturu, jer bi Nemci sigurno reagovali, pošto je njima u interesu da održe NDH, koja im pruža pomoć za istočni front. Na osnovu tih i drugih mišljenja, Radosav Radić je predložio »da se ostavi Glavnoj komandi da ona o ovome odluči prema prilikama u danome momentu.«²⁹⁾ Predlog Radića učesnici konferencije jednoglasno su usvojili. Time su se različita mišljenja i pokušaji da se revidiranjem odnosa sa ustašama nađe izlaz i reši težak položaj četničkih organizacija sveli na jedno; da se nastavi saradnja sa ustašama i Nemcima u borbi protiv narodnooslobodilačkog pokreta.

²⁸⁾ Svi navedeni podaci o radu konferencije u Kulašima uzeti su iz zapisnika te konferencije.

Na konferenciji u Kulašima posebna pažnja bila je posvećena odnosima Komande bosanskih četničkih odreda i Draže Mihailovića. Pomoćnik glavnog komandanta Lalić istakao je »da vojsku u Bosni valja organizovati po domaćim pravilima«. Isto mišljenje zastupao je i delegat »Trebave« Stevan Botić, koji je rekao da je bio u vezi sa Dražom i da je Draža slao svoje oficire u istočnu Bosnu, od kojih je poginulo 28, a ostali su se vratili u Srbiju. Ti Dražini oficiri, istakao je Botić, »hteli bi da budu naši komandanti« i da im je on kazao da oni »ne mogu biti gospodari Bosne« i da bosanski četnici hoće da oni u budućnosti rešavaju pitanje uređenja svoje države. O oficirima koje je Draža slao u Bosnu Botić je dalje rekao »... Nama oficiri trebaju kao vojnički stručnjaci u štabovima, ali komandanti koje je izabrao narod i vojska treba da ostanu na svojim mestima. Dražina naredba o organizaciji vojske može se provesti samo na papiru kao pripremna radnja ali četnički odredi treba da ostanu...« Sa Botićevim mišljenjem saglasio se i delegat Majevice Mirko Đukanović, koji je, između ostalog, rekao: »...da su oni imali vrlo rđavo iskustvo sa oficirima koji dolaze i traže da im budu komandanti...« Komandant pozadine Luka Radić istakao je da »sve vođe našeg ustanka treba da ostanu na svome mestu. Tome se niko ne može protiviti, pa ni Draža...«

O pretvaranju četničkih jedinica u prave vojne formacije govorio je samo Dražin oficir major Slavko Vranješević, koji je imao zadatak da sprovede vojnu organizaciju među četničkim jedinicama u Bosni. Prema zapisniku, koji citirimo, major Slavko Vranješević je izneo: »... da je glavni razlog za neuspehe u dosadašnjim borbama u tome što mi nismo vojnički organizovani. Ovo je dobrovoljačka vojska u kojoj nije uvek lako uspostaviti red. Naši neuspesi dolaze samo zbog starešina koji se sa svojom vojskom ne nalaze na položajima i nisu dorasli da budu starešine. Odnos između starešina i njihovih potčinjenih nije ni malo vojnički. Kud god sam prolazio, čuo sam kako starešine naglašavaju: Ja i moja vojska! — Ja smatram da nema »moja« i »tvoja« vojska nego je sve ovo vojska srpskog naroda. Jedini starešina, koji je na svom mestu, je brat Lazar Tešanović i zato njegov odred i valja. Kod ostalih starešina postoji pravilo da, dok se borci bore, oni se šetaju. Dešavaju se slučajevi krajnje nedisciplinosti, a postoje i trvenja između pojedinih odreda.«

Posle diskusije o organizacionim pitanjima, na predlog predstavnika četničkog odreda »Majevice« Mirka Đukanovića, konferencija u Kulašima je zaključila da se dâ ovlašćenje komandantu Komande bosanskih četničkih odreda da on postavlja načelnike i druge članove štaba, a da uz saglasnost Draže Mihailovića jedini on ima pravo da postavlja komandante. Zatim je jednoglasno odlučeno da treba priznati Dražu Mihailovića kao vrhovnog komandanta, uspostaviti što tešnju vezu sa njim i po mogućnosti poslati stalnog predstavnika Komande bosanskih četničkih odreda u Štab Draže Mihailovića.

Konferencijom u Kulašima rešeno je pitanje ko ima pravo da postavlja komandante. Kao što se vidi iz diskusije i zaključaka sa konferencije, pravo postavljanja komandanata bosanski četnici su zadržali za sebe. Time su njihove želje i težnje bile ostvarene. U odnosu na prethodne stavove koje su bosanski četnici isticali na sastanku u Lipju, zaključci u Kulašima pred-

stavljali su suštinsku promenu. Dok su ranije četnički komandanti isticali da Draža Mihailović ima pravo uz saglasnost Glavnog štaba bosanskih četnika da postavlja komandante, na konferenciji u Kulašima to je pravo dato Komandi bosanskih četničkih odreda s tim da se o svim pitanjima konsultuje i saglasi sa Dražom Mihailovićem. Ovakvo rešenje najbolje je odgovaralo komandantima četničkih odreda i članovima štaba Komande bosanskih četničkih odreda, jer im je, između ostalog, obezbeđivalo položaje za koje su se toliko plašili.

Sredinom 1943. godine, komandovanje četničkim jedinicama bilo je podeljeno na »operativno« i »opšte«. Tada su četnički odredi u Bosni i dalje ostali pod komandom svojih komandanata, a operativne zadatke su dobijali od »operativne komande«, koju je postavljao Draža Mihailović, a nju su sačinjavali Dražini delegati koji su se nalazili uz četničke komande. Tom reorganizacijom stvorena su tri bosanska korpusa: Bosanskokrajiški, Srednjobosanski, i Zapadnobosanski.

Bosanskokrajiški četnički korpus formiran je 3. juna 1944. godine na konferenciji komandanata četničkih odreda »Kočić«, »Kralj Petar II« i »Manjački« i Dražinih oficira, vojnih instruktora, koji su se nalazili pri tim odredima. Na konferenciji je odlučeno da se sva tri odreda spoje u jedan korpus, koji će u svom sastavu imati dve brigade, svaka brigada od dva do tri bataljona, svaki bataljon tri čete, a svaka četa tri voda. Za komandanta korpusa bio je izabran Uroš Drenović, a pomoćnik komandanta, ađutant i načelnik štaba bili su oficiri Draže Mihailovića. Istu komandnu strukturu i rukovodeći kadar imali su i štabovi brigada.²⁹⁾ Na taj način komandanti četničkih odreda u Bosni bili su u okviru oficirske komande Draže Mihailovića.

Iz odnosa Komande bosanskih četničkih odreda i Vrhovne komande Draže Mihailovića proizilazi da su bosanski četnici i pored toga što su samostalno odlučivali u postavljanju komandanata bili sastavni deo četničkog pokreta Draže Mihailovića. Oni su isto kao i sve ostale četničke jedinice formirane u toku rata na teritoriji Jugoslavije saradivali sa okupatorima i njegovim domaćim saradnicima u borbi protiv narodnooslobodilačkog pokreta.

A SUPPLEMENT TO THE QUESTION OF THE RELATIONS BETWEEN CHETNIKS COMMAND IN BOSNIA AND THE SUPREME COMMAND OF DRAŽA MIHAJLOVIĆ (1942)

Summary

The paper deals with the problems of organization existing during 1942 in the relations between the Command of Chetniks units in Bosnia and The Supreme Command of Draža Mihajlović. The Chetniks in Bosnia formed a part of the Chetniks movement of Draža Mihajlović, but as regards organization they had a certain independence in the way they nominated comman-

²⁹⁾ Dr Zivko Topalović, n. d., 41.

ders of the Chetniks units. After contacting Draža Mihajlović and recognizing him as their Supreme Commander, the Chetniks in Bosnia demanded further independent nomination of their superiors, particularly of commanders, as they did at the time they had no contacts with the Supreme Chetniks Command. Such an aspiration of Chetniks units commanders in Bosnia and the tendency of Draža Mihajlović to decide himself upon the nomination of commanders and other superiors of Chetniks army units in Bosnia through his officers delegated by the Supreme Command into Bosnia caused, by the middle of 1942, a conflict in the relations between the Chetniks Command in Bosnia and The Supreme Command of Draža Mihajlović that lasted up to June 1943.

The problem of nomination of commanders was solved at The Conference of Chetniks detachments at Kulaši. The Chetniks of Bosnia reserved the right of nomination of commanders under the condition to consult Draža Mihajlović and get his accord about all questions. That was the best solution for the Chetniks commanders of Bosnia for it provided them, among other conveniences, important places and positions they had already taken bringing them a considerable profit.